

Försäkringsbranschen i det ekologiskt uthålliga samhället – några reflektioner

av Kenneth M Persson

Kenneth M Persson
kenneth_m.persson@tvrl.lth.se

Miljö- och klimatrelaterade skador blir allt vanligare – man behöver bara nämna orkanen Gudrun och stormen Katrina som exempel. Skadorna får omedelbara konsekvenser för försäkringsbranschen. En direkt effekt är att skadeersättningarna ökar. En indirekt följd är att premier för sakförsäkringar behöver höjas. Kan det då överhuvudtaget komma något gott ut av dessa skador? I artikeln diskuteras vad som faktiskt försäkringsbranschen kan åstadkomma genom ett aktivt, kanske till och med aktivistiskt, förhållningssätt till ökande miljökostnader. Bättre riskbedömningsverktyg, kostnadsriktiga premier för risktagare och satsningar på förebyggande arbete, riskupplysning och forskning om sambanden mellan miljöeffekter och skadeutfall identifieras som försäkringsbranschens bidrag till ett ekologiskt mera uthålligt och mindre skadedrabbat samhälle.

Under andra halvan av 1800-talet medverkade brandförsäkringsbolagen i de svenska städerna i finansieringen av dricksvattenledningar. Motivet var enkelt: bränder i en stad med vattenledning kunde bekämpas snabbare och effektivare än i en stad utan. Erfarenheter från förödande bränder i Sundsvall, Karlstad, Växjö med flera visade med kolsvart tydlighet på hur otillräckligt skyddade de små trähusen var om inte brandförsvaret hade tillgång till släckvatten. I många städer betalade brandförsäkringsbolagen hela eller delar av vattenledningsinvesteringen. Och i andra städer kunde försäkringsbolagen hjälpa till med finansieringen genom att sänka brandförsäkringspremierna när vattenledningen hade lagts. Premiebesparingen kunde räcka till för att betala en del av fastigheternas kostnad för rinnande

vatten. På motsvarande sätt jagades senfärdiga stadsfullmäktigen till att fatta beslut om anläggande av vattenledningar när försäkringsbolagen successivt höjde brandförsäkringspremierna i städer utan vattenledning. Den proportionella brandrisken var givetvis högre i städer utan vattenledningar och konsekvenserna vid en brand större.

Förutom att brandrisken minskade när städerna fick vattenledningar, följde en mängd förbättringar för invånarna. Risken för epide-

---

Kenneth M Persson är professor i teknisk vattenresurslära vid Lunds Tekniska Högskola. Han arbetar också som konsult på SWECO VIAK i Malmö. Ordförande i Föreningen Vatten.

Detta arbete har kunnat sammanställas tack vare ett anslag från Hans Dahlbergs stiftelse för miljö och hälsa.

mier minskade i städer med vattenledning, så invånarna blev litet friskare och levde längre. Boendestandarden höjdes i husen när man fick tillgång till dricksvatten inne i lägenheterna. Familjeflickorna eller pigorna slapp använda flera timmar om dagen åt att bära vatten. Fördelarna visade sig vara många medan nackdelarna – huvudsakligen kostnaden – kunde hanteras utan men för ekonomin.

Kan försäkringsbolagen i vårt postindustriella samhälle kanske på motsvarande sätt medverka till att miljörisken minskar genom att ta aktiv del av utvecklingen? Det är en fråga som är väl värd att ägna en essä åt, tycker jag. Genom riskbedömningar och miljörisk-anpassade premier borde försäkringsbranschen kunna stimulera kundernas, försäkringstagarnas, verksamhetsutövarnas och konsumenternas, miljöengagemang och arbete med förebyggande åtgärder. Havererade oljetankers, kollapsade dammar, förorenad tomtmark eller källaröversvämningar är några exempel på miljöstörningar som orsakar lidande och ekonomisk och ideell skada i olika omfattning. Sådana störningar behöver kunna förutsägas och prissättas korrekt av försäkringsbranschen.

Försäkringsbranschen besitter några för samhällsutveckling värdefulla egenskaper. Den kan riskbedömning och riskhantering. Det är egentligen försäkringsbranschens kärnkompetens. Men den har också tillgång till kapital, både försäkringstagarnas premier och vinstmedel. Detta riskkapital kan betraktas som investeringsmedel som kan användas till att styras till miljövänliga företag, underlätta för företag som arbetar med miljöteknik att utvecklas eller kanske användas för finansiering av forskning och opinionsbildning inom miljöområdet. En central del är behovet av kunskap. Riskbedömningar blir alltid bättre ju närmare verkligheten riskmodellen ligger. Alla miljörisker som är förutsägbara kan prissättas, vilket ger en mera kostnadsriktig försäkringspremie.

Miljörisk är givetvis en affärsrisk bland

andra. Försäkringsbranschen kan konkret medverka till att förebygga miljörelaterade skador orsakade av verksamhetsutövare med otillräckligt miljöengagemang genom att konsekvent tillämpa en kostnadsriktig prissättning av deras premier. Kostnaden för slarv eller nonchalans bör synas i premierna. Ett försäkringsbolag bör åtminstone i teorin vara bättre rustat än de flesta andra organisationer att kunna bestämma en verksamhets risk och en verksamhetsutövars riskbeteende. Om verksamhetsutövaren arbetar med att minska sin miljörisk, bör också detta premieras genom sänkta försäkringspremier. Det motsatta gäller givetvis likaså. En särskilt riskbenägen verksamhetsutövars affärsverksamhet bör och skall rimligtvis åsättas högre försäkringspremier så att miljörisken slår igenom i dennes prissättning av produkten eller tjänsten på marknaden.

Obligatoriska försäkringar

Vissa verksamheter är obligatoriskt försäkrade. Fordonstrafikförsäkringar eller arbetsskadeförsäkringar för anställda är exempel på obligatoriska försäkringar. I Sverige finns två obligatoriska miljöförsäkringar som regleras i Miljöbalken: miljöskadeförsäkring och saneringsförsäkring. Den som vållat en miljöskada eller åstadkommit skada på mark ansvarar för att skadan avhjälpas. Men om den skadevållanden inte står att finna eller uppenbart inte har råd, träder istället de obligatoriska miljöförsäkringarna in och täcker kostnader för skada och sanering i viss omfattning. Ett alternativ till obligatoriska försäkringar är att fondera avgiftsmedel från verksamhetsutövare i en statlig fond och låta det gemensamma bekosta skada och sanering vid behov. Riksdagen föredrog dock försäkringslösningen när man behandlade frågan 1988. Lagen om miljöskadeförsäkring trädde i kraft 1 juli 1989 och finns sedan 1999 inlemmad i Miljöbalkens 33 kapitel, där också en särskild sane-

ringsförsäkring för förorenad mark har införts.

Försäkringsbolagen kan hjälpa till att upptäcka skador orsakade av dålig miljö genom att följa upp och utreda kundernas skadeanmälningar. Det finns exempelvis inte någon statistik tillgänglig över antalet källaröversvämningar i Sverige orsakade av kraftigt regn. Översvämningar är annars det som sannolikt oftast inträffar för hushållen. Standardvillkoren för hemförsäkringen är att ersättning för översvämning utgår om skadan följer efter regn med en intensitet >1 mm/min eller >50 mm/d, snösmältning, höjd vattennivå i sjöar eller vattendrag och rinner in i fastigheten genom avlopp eller ytvatten.

Vattenskadorna summeras som regel i en kolumn, där alla typer av vattenskador dyker upp: slarv med öppna kranar, rostiga ledningar, dåliga eller icke-fackmässigt utförda installationer, mekaniska skador på rör på grund av slag eller stöt respektive källaröversvämningar kan alla orsaka vattenskada. Men det är egentligen bara regn ensamt eller tillsammans med kombinerade avloppsnät – där regnvatten och avloppsvatten leds i gemensam ledning till avloppsreningsverk – som är miljörelaterade skador. Fast när man undersöker statistik på vattenskadorna syns detta inte. En observerad minskning ett visst år kan således bero på att gör-det-självprogram slutat visas i teve eller att året varit ovanligt torrt och nederbördsfattigt. Miljörelaterade skador fordrar som regel storskaliga åtgärder: Fastigheter kopplade till kombinerade avloppsnät får minskad risk för källaröversvämningar när avloppsnätet byggs om så att det separeras från regn- och annat dagvatten. Översvämningar på grund av låglänt placering kan i vissa fall åtgärdas genom ändrad vattenreglering.

Den största utmaningen för försäkringsbranschen är också den svåraste, nämligen att öka kunskapen om miljörisker. Riskbedömning förutsätter rimlig mängd kunskap för att bedömningen skall vara meningsfull. 28 av de

30 händelser som orsakade försäkringsförluster på vardera över 1 miljard US-dollar berodde på klimatet eller väderrelaterade fenomen anger tyska Munich Reinsurance company. Enbart dessa händelser orsakade ekonomiska förluster på över 175 miljarder dollar, varav bara 75 miljarder täcktes av försäkringar. Nära hälften av försäkringsförlusterna från naturkatastrofer de senaste 40 åren uppstod under 1990-talet. Naturkatastrofer svarar för hela 85 procent av dessa förluster.

Allt dyrare stormar

Det verkar som om denna utveckling håller i sig. Statistiska datormodeller över temperaturökning, nederbördsintensitet och stormfrekvenser kan underlätta för riskbedömning, men kanske är riskerna så stora att försäkringsbranschen inte på ett rimligt sätt kan prissätta dem. Följderna för försäkringsbolagen av stormen Katrina i södra USA blir betydande. Det USA-baserade Insurance Information Institute har prognostiserat att 1,6 miljoner skadeanmälningar omfattande totalt 40 miljarder US-dollar kommer att lämnas in på grund av stormen Katrina. Det torde i så fall vara nära dubbelt så mycket som vad stormen Andrew kostade (21 miljarder US-dollar) och inkluderar ändå inte ersättningarna för skadade oljeplattformar i Mexikanska golfen och heller inte federala utbetalningar (minst 25 miljarder US-dollar har Washington lovat hjälpa till med). Tänk om en storm om tio år kommer att kosta dubbelt så mycket som stormen Katrina?

Stormen Katrina har inte sin enda förklaring i klimatförändringar och växthuseffekter, men att försäkringsbolagen måste bli aktiva i klimatdebatten är uppenbart, eftersom naturkatastroferna påverkar försäkringsbolagens balansräkningar direkt när försäkringsförlusterna ökar. När klimatet förändras påverkar detta många faktorer som kan leda till miljörelaterade skador. Stormar, torka, slag-

regn och andra naturkatastrofer får ekonomisk konsekvens nu och i framtiden: boendet blir dyrare när premier för fastighetsförsäkringar stiger. Kostnaderna enbart för Länsförsäkringsgruppen efter stormen Gudrun i södra Sverige beräknas bli 2,8 miljarder.

Försäkringsbranschen har alltså en nyckelroll i denna riskfyllda värld. Förenta Nationernas miljöprogram (UNEP) uppmanar också försäkringsbranschen att stimulera kunderna till utveckling av miljöteknik och långsiktigt hållbara lösningar. Kompetensförsörjningen internt på försäkringsbolagen kanske också behöver garanteras. Munich Re har sedan slutet av 1990-talet en särskild avdelning för statistik kring klimatförändringar och naturkatastrofer. Man menar på Munich Re att den världsomfattande tendensen till allt värre katastrofer framförallt beror på befolkningstillväxten och koncentrationen av folk och försäkringsbara egendomar till städerna. Att folk och industrier flyttar till områden med naturliga risker är också en viktig orsak.

Swiss Re, ett annat stort återförsäkringsbolag, har bl.a. en omfattande forsknings- och utvecklingsverksamhet för metoder som motverkar eller minimerar utsläpp av växthusgaser, samt en tydlig kommunikationsstrategi för hur risker skall bedömas när klimatet blir varmare.

UNEP menar också att särskilt de riktigt stora städerna, megapoliserna, kommer att växa framöver. De 15 största städerna på jorden kommer år 2015 att ha över 300 miljoner invånare. Konsekvenserna av en naturkatastrof i en sådan megapolis blir självklart

mycket stora. Åtgärder krävs därför på ett tidigt stadium för att inte öka risksituationen i framtiden – klimatfrågan kommer att spela en stor roll och försäkringsbranschen kan konkret medverka i detta tidiga skede genom att utforma försäkringsvillkor så att effekterna av en storm blir mindre.

På policyplanet har UNEP samlat försäkringsbolag i det s.k. försäkringsinitiativet, som initierades 1996. Försäkringsbolagen som följer försäkringsinitiativet åtar sig att ta vederbörlig hänsyn till hälsa och god miljö vid arbetet för ekonomisk utveckling. Därutöver skall företagen verka mot förorenande utsläpp, för effektiv resursanvändning och upplysning i klimatfrågan. Ett 80-tal bolag från 26 länder har undertecknat initiativet, bland annat Folksam, Länsförsäkringar, Skandia, SPP och Trygg-Hansa.

Sammantaget har försäkringsbranschen stora möjligheter att bidra till utvecklingen mot ett mera hållbart samhälle:

- genom att sälja försäkringslösningar vars premier återspeglar risken,
- genom att informera försäkringstagarna om de faktiska riskerna för olika teknikval,
- genom att aktivt ta del av kunskapsuppbyggnaden kring riskvärderingar,
- genom att finansiellt bidra till andras forskning och utveckling av miljöteknik och riskarbete.

Ju snabbare arbetet kommer igång, dess bättre. Kostnaderna blir åtminstone aldrig lägre om man väntar.